

EKIPI I POLITIKËS SË BALLKANIT PERËNDIMOR DHE KINËS

MARRËDHËNIET SHQIPËRI - KINË

PËRMBLEDHJE

Qeveria shqiptare në dhjetë vitet e fundit ka arritur të qëndrojë larg ndërthurjeve problematike me Kinën dhe investimet kineze. Por bota po ndryshon. Administratat Trump dhe Biden e kanë ashpërsuar qëndrimin e tyre kundër Kinës dhe bota po shkon drejt një rivaliteti të plotë politik, ekonomik dhe ushtarak midis Shteteve të Bashkuara dhe Kinës, i cili do të ndikojë në marrëdhëniet e shumë vendeve me Kinën, përfshirë Shqipërinë. Qeveria shqiptare e tanishme dhe e ardhshme duhet të jetë më e ndërgjegjshme për këtë rivalitet në rritje dhe duhet të veprojë në përputhje me rrethanat. Përvojat e vendeve baltike dhe së fundmi edhe të Republikës Çeke kanë treguar se çështja e Tajvanit dhe rivaliteti në rritje SHBA-Kinë mund të përkeqësojnë ndjeshëm marrëdhëniet me Kinën. Në këtë këndvështrim, për qeverinë shqiptare në një të ardhme të afërt do të jetë zgjedhja midis mbajtjes së anës me rrezik përkeqësimi të marrëdhënieve me Kinën ose qëndrimit neutral.

PRAPASKENA

Hyrje

Shqipëria dhe Kina kanë një histori të gjatë marrëdhëniesh mes tyre. Krahasuar me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor, Kina nuk është një aktor i ri në rajon për Shqipërinë, por është rikthimi i një aktori të vjetër, i cili në vitet 60-70 të shekullit të kaluar ishte partneri kryesor ndërkombëtar i Shqipërisë. Pavarësisht kësaj, në Shqipëri nuk ka nostalgji për atë periudhë me Kinën.

Marrëdhëniet e sotme me Kinën nuk kanë asnjë ngjashmëri me ato të viteve '60. Kina është thjesht një nga shtetet me të cilat Shqipëria mban marrëdhënie të mira politike dhe ekonomike; një partner i rëndësishëm tregtar, me shumë pak investime në vend, por gjithmonë i kujdesshëm ndaj rivalitetit gjeopolitik në rritje midis Shteteve të Bashkuara dhe Kinës. Ky rivalitet në rritje ka potencialin të prishë marrëdhëniet midis Shqipërisë dhe Kinës.

ASPEKTET POLITIKE DHE EKONOMIKE

Në tre dekadat e fundit, Shqipëria ka ruajtur një orientim strategjik të vendosur mirë, me qendër Shtetet e Bashkuara, NATO dhe Bashkimin Evropian. Shumica absolute e popullsisë shqiptare mbështet këtë orientim strategjik të vendit, i cili çoi në një marrëdhënie strategjike me Shtetet e Bashkuara, anëtarësimin në NATO në 2009 dhe hapjen e negociatave të anëtarësimit me Bashkimin Evropian në 2022.

Në vitin 2013, kur erdhi në pushtet qeveria e re socialiste, gjendja ekonomike e vendit ishte në pikën më të ulët të disa viteve. Për këtë arsye, qeveria e re synoi të tërheqë investime nga vende të ndryshme. Në këtë kohë, duke qenë se investimet ishin shumë të nevojshme, konsideratat gjeopolitike dhe strategjike nuk u renditën lart në axhendë. Kjo situatë çoi në një periudhë afrimi

me Kinën (dhe Turqinë). Shqipëria u bë pjesë e nismës kineze 16+1 me vendet e Evropës Lindore dhe Juglindore dhe u përfaqësua në takimet në nivelet më të larta. Megjithatë, afrimi nuk bazohej në konsiderata politike. Shqipëria nuk ndryshoi asgjë në objektivat e saj të politikës së jashtme që fokusoheshin tek BE. Afrimi u bazua vetëm në synimin e qeverisë së re për të tërhequr investime.

Kjo periudhë, 2013-2016, janë vitet më të mira në marrëdhëniet mes Shqipërisë dhe Kinës në tre dekadat e fundit. Në ato vite, qeveria e re synoi të tërheqë investime kineze në Shqipëri, të drejtuara veçanërisht drejt hekurudhave, autostradave dhe porteve.¹ Kishte një interes të konsiderueshëm kinez për të investuar në rinovimin e hekurudhave shqiptare, në ndërtimin e një autostrade të re në lindje të vendit të quajtur “ Rruga e Arbrit ”, si dhe në portet e Durrësit dhe Vlorës.² Pikërisht gjatë kësaj kohe një kompani kineze, Geo-Jade Petroleum bleu Bankers Petroleum në Shqipëri, duke kontrolluar 95% të prodhimit të naftës në vend.³ Në të njëjtën kohë, një kompani kineze bleu me koncesion aeroportin e vetëm ndërkombëtar të Rinasit në vend.⁴ Kështu, kompanitë kineze arritën të kontrollonin dy investime kyçe në Shqipëri.

Në vitin 2017 Shqipëria nënshkroi një marrëveshje me Kinën për të qenë pjesë e nismës madhështore të Kinës të quajtur Brez dhe Rrugë. Në atë kohë, Kina tha se Shqipëria zinte një pozicion të rëndësishëm në këtë projekt.⁵ Megjit-

¹ <https://www.balkanweb.com/kryeministri-rama-vizite-treditore-ne-kine/#gsc.tab=0>

² <https://www.oranews.tv/rruga-e-arbrit-shqiperia-dhe-kina-drejt-perfundimit-te-marreshjes>

³ <https://seenews.com/news/chinas-geo-jade-closes-purchase-of-albania-focused-bankers-petroleum-541529>

⁴ <https://sot.com.al/politike/rinasi-del-n%C3%AB-shitje-kinez%C3%ABt-pas-blerjes-s%C3%AB-bankers-interesohen-edhe-p%C3%AB-aeroportin>

⁵ http://www.xinhuanet.com/english/2017-04/18/c_136216221.htm

hatë, u deshën pesë vjet për nënshkrimin e Memorandumit të Mirëkuptimit “Për Krijimin e Grupit të Përbashkët të Punës për Bashkëpunim Investimesh” në shkurt 2021.

Ky nxitim drejt investimeve kineze shpejt filloi të bjerë. Kompania kineze e cila kishte fituar të drejtën për të ndërtuar autostradën e Rrugës së Arbrit u largua në mënyrë të papritur.⁶ Asgjë nuk doli nga interesimi për hekurudhat shqiptare dhe portet e Durrësit dhe të Vlorës . Qeveria shqiptare filloi të largohet nga investimet kineze. Kjo u duk në ndryshimin e pronësisë së aeroportit të Rinasit nga një kompani kineze në një kompani shqiptare në vitin 2020.⁷ Kompania kineze kishte investuar shumë pak nga ajo që ishte premtuar në fillim dhe një grabitje masive e publikuar gjerësisht në vitin 2019 dëmtoi ndjeshëm imazhin e kompanisë kineze që menaxhonte aeroportin. Pavarësisht kësaj, dëbimi i kompanisë kineze nga aeroporti i Rinasit dukej më shumë si një vendim politik pas qëndrimit të ngurtësuar të administratës Trump ndaj Kinës, më pas rezultat i keqmenaxhimit nga kompania kineze.

Në vitin 2021, Shqipëria nënshkroi një memorandum me Shtetet e Bashkuara për zhvillimin e teknologjisë 5G në vend, në kuadër të Inicativës së Rrjetit të Pastër.⁸ Ndërsa marrëveshja nuk përmendte Kinën dhe kompaninë kineze Huawei, ajo ishte e drejtuar qartë kundër Kinës. Shqipëria kishte refuzuar kështu teknologjinë kineze 5G në favor të asaj amerikane, duke qenë vendi i parë në rajon që e bën këtë.

⁶ <https://dritare.net/terhiqen-kinezet-nga-rruga-e-arbrit-kompania-shqiptare-merr-persi-per-ndertimin-e-plote>

⁷ <https://www.gazetatema.net/2020/12/17/ikin-kinezet-koncension-i-rinasit-do-administrohet-nga-grupi-kastrati>

⁸ <https://balkaninsight.com/2021/06/14/us-albania-welcome-agreement-on-trustworthy-5g/>

Dy ishin arsytet pse qeveria shqiptare ndryshoi strategjinë e saj ndaj Kinës. Së pari, shumë nga investimet e premtuara nuk u realizuan, ndërkohë që qeveria kishte nevojë për investime të shpejta. Për arsye të ndryshme, investimet mbetën më shumë në letër sesa ishin vënë në praktikë. Madje edhe autostrada e Rrugës së Arbrit, e cila iu dha për ndërtim një kompanie kineze, nuk nisi kurrë punë realisht. Në atë kohë, i vetmi shpjegim i besueshëm i dhënë për largimin e papritur të kompanisë kineze, ishte aleanca e Shqipërisë me Shtetet e Bashkuara. Gjithashtu, përvoja e vendeve fqinje me investimet kineze dhe kreditë kineze filloi të bëhej më publike dhe nxori në pah shumë probleme.

Së dyti, rivaliteti në rritje midis Shteteve të Bashkuara dhe Kinës, veçanërisht me fillimin e administratës Trump në vitin 2016, e detyroi Shqipërinë të bënte një zgjedhje midis Shteteve të Bashkuara dhe Kinës. Investimet kineze dhe prezenca ekonomike kineze në Shqipëri filluan të shiheshin si problematike dhe një burim i mundshëm i cenimit të orientimit strategjik të vendit drejt Shteteve të Bashkuara dhe Bashkimit Evropian. Zyrtarët amerikanë filluan të bëhen më të zëshëm kundër Kinës dhe prezencës kineze në rajon, duke vënë në dukje në veçanti Shqipërinë dhe zonat ku qeveria shqiptare duhet të tregohet e kujdesshme në trajtimin e Kinës. Duke qenë se Kina nuk ishte kurrë një orientim strategjik për Shqipërinë, kthesa drejt SHBA-së dhe BE-së ishte mjaft e lehtë për t'u bërë.

KONSIDERATA GJEOPOLITIKE

Sipas China Index, një iniciativë e Doublethink Lab, një organizatë tajvaneze e shoqërisë civile, Shqipëria është një nga vendet më pak të ndikuar nga Kina në një listë prej 82 vendesh. Kjo e bën Shqipërinë të pozicionuar mirë për sfidat e ardhshme gjeopolitike. Rivaliteti midis Shteteve të Bashkuara dhe Kinës pritet të rritet në të ardhmen e afërt. Shtetet e Bashkuara po rinovojnë aleancat e tyre në rajonin Indo-Paqësor dhe po ndërtojnë të reja. Në Evropë,

vendet baltike u larguan nga iniciativa 17+1 . Republika Çeke, Polonia dhe Rumania kanë ulur marrëdhëniet e tyre me Kinën, ndërsa kanë ngrohur lidhjet me Tajvanin. Lufta në Ukrainë dhe pozicionimi i Kinës përkrah Rusisë, ka dëmtuar imazhin e Kinës veçanërisht në Evropën Lindore. Italia u bë vendi i fundit që u largua nga iniciativa Brezi dhe Rruga, ndërsa për Evropën Perëndimore, Kina ka kaluar gradualisht nga një partner i rëndësishëm tregtar në një rival strategjik. Të gjitha këto zhvillime tregojnë se Kina dhe bota perëndimore po ndahen.

Pozicioni i Shqipërisë për momentin është i rehatshëm për të përballuar sfidat në rritje që vijnë nga Kina. Vendi është anëtar i NATO-s, kandidat për në Bashkimin Evropian, prania ekonomike kineze në vend është e ulët dhe qeveria aktuale shqiptare duket se nuk i mirëpret më investimet kineze. Në të njëjtën kohë, prania kulturore kineze në Shqipëri është minimale, si dhe mbulimi mediatik, ndërkohë që kritikën ndaj Kinës që vijnë nga mediat perëndimore janë transmetuar gjerësisht në mediat shqiptare.

Aty ku rivaliteti në rritje mes SHBA-së dhe Kinës mund të dëmtojë Shqipërinë është në fushën e tregtisë me Kinën. Kina është një partner i rëndësishëm tregtar i Shqipërisë, veçanërisht në importe. Kina është aktualisht partneri i tretë tregtar i Shqipërisë dhe dëmtimi i marrëdhënieve tregtare mes dy vendeve mund të ketë pasoja për ekonominë shqiptare duke rritur çmimet e materialeve dhe mallrave që do të duhet të importohen nga diku tjetër. Në të njëjtën kohë, eksportet e Shqipërisë drejt Kinës janë rritur vitet e fundit dhe vendi shpreson të vazhdojë këtë zhvillim. Kështu, pasojat e rivalitetit në rritje mes SHBA-së dhe Kinës mund të dëmtojnë ekonominë shqiptare edhe në këtë këndvështrim.

VEPRIMI/IMPLEMENTIMI

Çfarë duhet bërë dhe si?

Në të ardhmen e afërt, për shkak të rivalitetit në rritje SHBA-Kinë, qeveria shqiptare duhet të jetë e kujdesshme në marrëdhëniet e saj me Kinën. Qeveria shqiptare duhet të përpiqet të shmangë sa më shumë investimet kineze në Shqipëri, veçanërisht në sektorë dhe fusha strategjike. Koncesioni aktual i naftës i Bankers Petroleum nuk duhet të rinovohet kur të përfundojë në vitin 2027. Siç është nisur tashmë, Shqipëria duhet të japë koncesione të industrisë së saj të naftës dhe mineraleve, vetëm qeverive mike perëndimore, politika e jashtme e të cilave përputhet me atë të Shqipërisë.

Në politikën e saj të jashtme, Shqipëria duhet të rishikojë edhe pjesëmarrjen në iniciativën 14+1. Shqipëria nuk duhet të ndjekë kursin e vendeve baltike, të cilat u larguan papritur nga iniciativa dhe përkeqësuan marrëdhëniet e tyre me Kinën, duke rezultuar në tension pothuajse të marrëdhënieve mes këtyre vendeve dhe Kinës. Shqipëria duhet të ndjekë një politikë më të butë, të tërheqjes në faza nga iniciativa, duke ulur gradualisht pjesëmarrjen dhe aktivitetin e saj në iniciativë.

Në lidhje me çështjen e Tajvanit, Shqipëria duhet të vazhdojë politikën e saj aktuale, por sfidat në të ardhmen e afërt mund të jenë më të mëdha se në të shkuarën dhe potencialisht mund ta shtyjnë Shqipërinë të ndryshojë politikën e saj. Një konflikt i mundshëm i armatosur në Tajvan, i cili do të përfshijë drejtpërdrejt Shtetet e Bashkuara mund të detyrojë Shqipërinë dhe shumë vende të tjera në rajon, të ndryshojnë politikën e tyre ndaj Kinës. Shqipëria duhet të fillojë përgatitjen e një strategjie për një eventualitet të tillë dhe çfarë mund të sjellë ajo për politikën e jashtme të Shqipërisë në përgjithësi, por edhe pozicionin e mundshëm ndaj Kinës në këtë eventualitet.

Këto konsiderata do të prezantohen në seminare me prezencë të zyrtarëve të Ministrisë së Punëve të Jashtme.

EFEKTI

Këto veprime nuk do të ndryshojnë shumë politikën e jashtme aktuale të Shqipërisë apo investimet e huaja në vend. Prezenca kineze është tashmë minimale dhe nuk ka fare ndikim politik apo ekonomik në Shqipëri dhe kjo vështirë se do të ndryshojë në të ardhmen e afërt. Asnjë parti politike shqiptare nuk ka shprehur ndonjë synim për të ndërtuar marrëdhënie më të ngushta me Kinën dhe për shkak të problemeve të brendshme në opozitën politike; Është e vështirë të parashikosh një ndryshim pushteti në të ardhmen e afërt në Shqipëri. Prandaj, qeveria aktuale dhe politika e saj ndaj Kinës do të vazhdojë edhe në të ardhmen e afërt.

Por ndryshimet e përmendura më sipër do ta përgatisin Shqipërinë për sfidat e ardhshme. Një konflikt i mundshëm në Tajvan do të sjellë vështirësi gjeopolitike për Shqipërinë, e cila në këtë rast do të duhet të zgjedhë mes një politike pro-SHBA dhe anti-kineze. Prandaj, do të thotë një këputje e plotë me Kinën në atë rast dhe sa është gati Shqipëria për këtë. Shqipëria duhet të përgatitet për një event të tillë.

Këto ndryshime do ta bëjnë më të lehtë pozicionimin e Shqipërisë në arenën ndërkombëtare ndaj Kinës në rastin e një rivaliteti në rritje mes Kinës dhe Shteteve të Bashkuara në të ardhmen e afërt, por edhe më e rëndësishmja, në rastin e konfliktit të armatosur në Tajvan.